

Anılarla TÜBİTAK

"Dünyada her şey için maddiyat için, maneviyat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fen - dir. İlim ve fennin dışında mürşit aramak gaflettir, cehalettir, delalettir. Yalnız ilim ve fennin yaşadığı - mız her dakikadaki safhalarının tekâmülünü idrak etmek ve terakkiyatını zamanında takip etmek şart - tır. Gözlerimizi kapayıp tek başına yaşadığımızı düşünemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp dünya ile alakasız yaşayamayız. Aksine, yükselmiş ilerlemiş, medeni bir millet olarak medeniyet sevi - yesinin üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fenle olur. İlim ve fen nerdeyse oradan alacağız ve her millet ferдинin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur."

Bundan 75 yıl önce Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk böyle diyordu. Atatürk'ün bu sözlerini yaşama geçirmek için 1963 yılında TÜBİTAK kuruldu.

Çoğumuzun TÜBİTAK kısaltılı adıyla bildiği Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu 24 Temmuz 1963'te, başka bir deyişle Türkiye Cumhuriyeti'nin 40. yılında TÜBİTAK'ın kuruluşuna nasıl gelindi?

TÜBİTAK'ın kuruluşundan önce Türkiye'de bilimsel kıpırdanmalar başlamıştı. Bu kıpırdanmaları kısaca anımsayalım: 1933'teki üniversite reformundan sonra bilimsel yaşam hareketlenmeye başlar. İlk laboratuvarlar kurulur ve fen bilimlerinde deneye dayalı öğretime geçilir. Fakat bunlar bilimsel bir ortam yaratmak için yeterli kıpırtılar değildir. Ayrıca bu çabalar bilimi topluma yayma yönünden de yeterli çalışmalar değildir.

Bilimsel bir ortamın yaratılması gerekmektedir. Bilim ve teknoloji politikalarının hazırlanarak yürürlüğe girmelidir. Teknolojinin sanayiye aktarılacak daha güçlü bir altyapı kurulması, üniversitelerle çalışarak bilim seviyesinin yükseltilmesi zorunludur. Yapılması gereken işler arasında başarılı öğrencileri teşvik ederek bilim ve teknolojiyi topluma yaymak da vardır. Ülkede bilimsel ve teknik araştırmaların yapılması ve koordine edilmesi amacıyla merkezi bir araştırma komisyonunun kurulması artık gereklidir.

1950'lerde UNESCO Milli Komisyonu Müsbet ve Tabii Bilimler Komitesi bu

konu üzerine bir rapor hazırlamakla görevlendirilir. 1954 yılında görülür ki sanayinin gelişmesini sağlamak için yapılması gerekenlerden biri de bir Bilim ve Teknik araştırma Konseyi'nin kurulmasıdır. Bu anlamda Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu'nun kurulması düşüncesi gittikçe yaygınlaşır, güçlenir. Ama bu düşüncenin somutlaşması ancak 1960'lı yıllarda olacaktır. Kurumun kurulma aşamasında başından beri bulunan ve etkin bir rol alan Prof. Dr. Erdal İnönü, kurumun kuruluşunu ve geçirdiği aşamaları şöyle anlatıyor:

"Ben o zamanlar Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Teorik Fizik Bölümü'ndeydim. 1960'tan sonra Milli Birlik Komitesi yönetimdeydi ama aynı dönemde Kurucu Meclis de vardı. TÜBİTAK'ın kuruluş çalışmaları MBK'nin bilimsel konularla doğrudan doğruya ilgilenen bir üyesi olan Albay Sami Küçük'ün bizi aramasıyla başladı. ODTÜ'den bir-iki hocayı tanıyordu galiba. Cengiz Uluçay Fen-Edebiyat Fakültesi'nin dekanıydı o zamanlar; ben de o fakültede Teorik Fizik Bölümü başkanıydım. Sanırım Sami Küçük, Cengiz Uluçay'ı kişisel olarak da tanıyordu; dolayısıyla beni Bahattin Baysal'ı ve Cengiz Uluçay'ı konuşalım diye bir gün kendi evine çağırıldı."

Sami Küçük'ün aklında bilimsel bir kuruluş kurma düşüncesi vardır. O günkü toplantıda bunun niteliği konuşulur. Sami Küçük şöyle demektedir: "Biz Milli Birlik Komitesi olarak Türkiye'de bilimsel gelişmelere yol açacak bir kuruluş meydana getirmek istiyoruz. Bu ne tür bir kuruluş olabilir?"

Ortaya atılan düşünceler bir akademi ya da bir araştırma kurumu üzerinde yoğunlaşır. Yabancı ülkelerde görülen kurum yapıları anlatılır ve bir konsey fikrinde karar kılınınca, kuruluş yasasının hazırlanması için bir komisyon oluşturulur. Bu komisyona çağrılanlar arasında Cahit Arf, Mustafa İnan, Atıf Şengün, Besim Tanyel, Atıf Şengün ve Hikmet Binark gibi önemli adlar vardır. O dönemde bu çalışmalarını destekleyen bir de yabancı bilim adamı bulunmaktadır. Bu, Ford Vakfı'nın o dönemki temsilcisi olan Eugen Northrop'tur.

Komisyon ilk iş olarak kurumun kuruluş gerekçesini hazırlar. Bu konuda çeşitli bilim adamlarına mektuplar göndererek onların düşüncelerini sorar. Gelen çeşitli yanıtlarla, üniversitelerdeki araştırmaların yetersiz kalma nedenleri ve araştırma kurumunun gerekliliği üzerine yazılar hazırlanır. Kurumun nasıl bir yapıya sahip olması gerektiği konusunda diğer ülkelerdeki

benzer kurumların yapıları incelenerek, Bilim Kurulu ve Genel Sekreterlik olarak ikili bir yapı getirilir. Komisyon, kurum hakkında düşünce alırken üç kişinin yardımını görür. Bunlar: Süleyman Demirel, Turgut Özal ve Korkut Özal'dır. Yeni kurulacak kurumun karar alacak bir Bilim

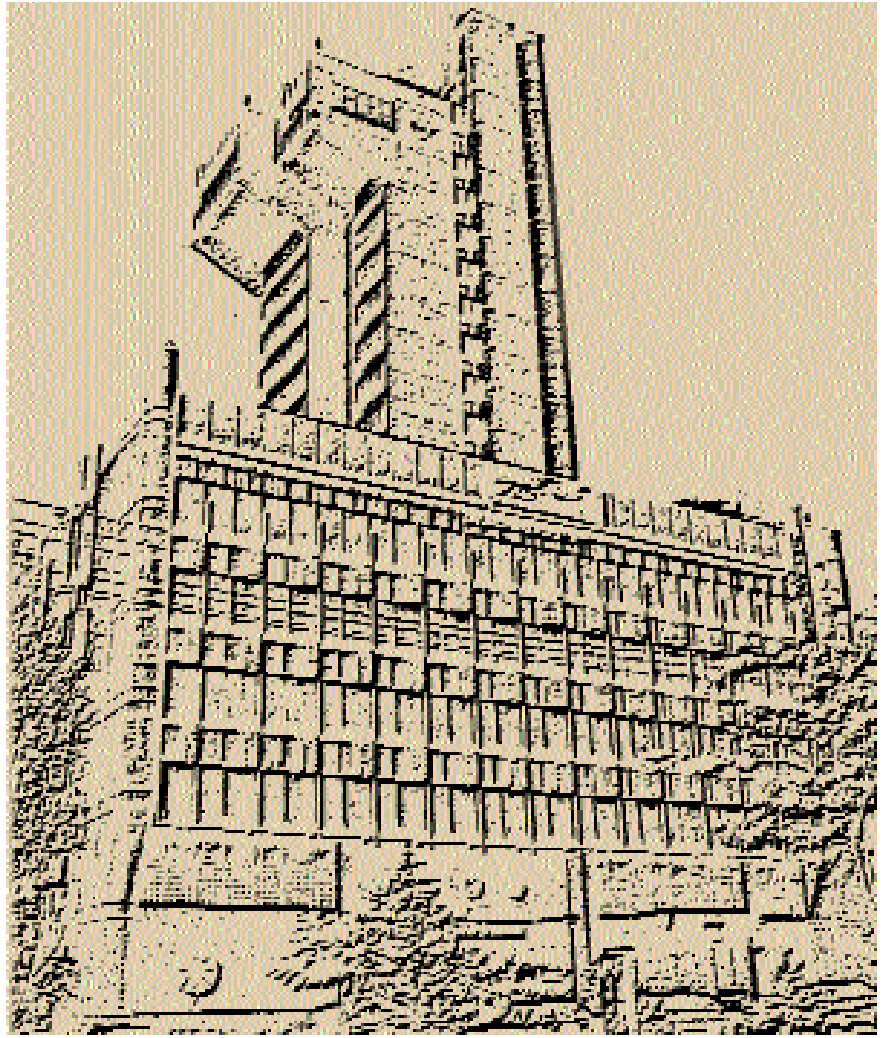

18 Aralık 1998'de TÜBİTAK'ta "Cumhuriyetimizin 75. Yılında Anılarla TÜBİTAK" toplantısı yapıldı.

Kurulu ve icraat yapacak bir genel sekreteri olması kararlaştırılır. Bilim kurulunun hükümetlerden bağımsız olması düşünülür. Eğer bu bağımsızlık olmazsa siyasi partilerin kurumu kendi siyasi görüşleri doğrultusunda etkilemesinden korkulmuştur. Yeni kurulacak kurumun kırtasiye işlerinden de uzak olması istenmektedir. Bürokrasinin ve yasaların sınırlama getiren maddelerinden başışık olunması düşünülür. Kurumun kuruluş yasa taslağı ortaya çıktıktan sonra üniversitelerin de görüşü alınır ve bazı düzeltmeler yapıldıktan sonra bakanlıklara ve Başbakanlık'a birer örnek gönderilir. Bağışıklıklara önce itiraz edilse de Sami Küçük'ün çabalarıyla bu sorunlar ortadan kalkar ve yasa taslağı kabul edilir. Taslak üzerinde düşüncesi alınanlar arasında başka bilim adamları ve hatta sanayi ve ticaret odaları da vardır. 16 ay içinde bitirilen taslak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne yasa önerisi olarak sunulur ve metin, 1. İnönü hükümetinin istifasından bir-iki saat önce gündeme gelerek hükümetin son icraatı olarak kabul edilir.

24 Temmuz 1963'te, Cumhuriyet'in 40. yılında kurulan TÜBİTAK'ın fiili kuruluşu 1964 yılına değin sürer. Kurum ilk olarak Başbakanlık'ta kendine ayrılan iki odada çalışmaya başlar. Kurum'un ilk genel sekreteri olan Prof. Dr. Nimet Özdaş, Havuzlu Sokak'ta bir bina bularak kurumu buraya taşır.

Bu gelişmeler yaşanırken iki araştırma grubu kurulmuş ve çalışmalara başlamıştır. Bu gruplardan biri Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu, ötekiye bilime yakın gençlerin desteklenmesi için kurulan Bilim Adamı Yetiştirme Grubu'dur. 1965'te kurumun kütüphanesi, daha sonra da dokümantasyon merkezi kurulur. Aynı yıl ilk matbaasına da kavuşur. 1965 yılı aynı zamanda bir enstitünün kurulması konusunda girişimlerin başladığı tarihtir. 1966 yılında enstitünün kurulması için bir rapor hazırlanması ve yer arama çalışmaları başlar. Bu yer, İstanbul, İzmit, Bursa gibi endüstri merkezlerine yakın olan, kara deniz ve demiryollarıyla ulaşımı olanağı bulunan Gebze'dir. Çalışmalar devam eder. Çeşitli zorluklar yaşansa da Marmara Araştırma Merkezi 1972 yılında kurulur. TÜBİTAK her geçen günle birlikte

gelişmekte, Türk bilim dünyasının nabzını tutmaktadır. 1967 yılında Bilim ve Teknik Dergisi'nin yayımlanması kararlaştırılır. Aynı yıl bir Danışma Kurulu toplantısında başarılı bilim adamlarını teşvik etme ve çalışmalarından dolayı kutlama amacıyla Bilim Ödülleri verilmesi fikri kararlaştırılır.

İlk çalışmalarına böyle başlayan TÜBİTAK, üniversiteler ve endüstri kuruluşlarıyla yaptığı işbirliğiyle, gençlere verilen burslar ve proje desteğiyle bilimin topluma yayılmasında etkin bir rol oynamıştır.

18 Aralık 1998 günü TÜBİTAK'ta yapılan "Cumhuriyetimizin 75. Yılında Anılarla TÜBİTAK" adlı toplantıda kurucuları anılarıyla TÜBİTAK'ı anlattılar. Sami Küçük, Bahattin Baysal, Atilla Karaosmanoğlu, Nimet Özdaş, Lütfullah Ulukan ve Erdal İnönü'nün anılarını ve TÜBİTAK'ın kuruluş çalışmalarını anlattığı toplantıda, başkan Dinçer Ülkü de bir konuşma yaptı.

Geçmişin anımsanması, TÜBİTAK'ın bugün gelmiş olduğu noktayı daha iyi ortaya koyuyor. TÜBİTAK bugün, araştırma grupları, enstitüleri ve diğer yapılanmalarıyla ülke-

mizde bilimsel ve teknik araştırmaların yapılmasını ve eşgüdümünü sağlayan bir merkez konumundadır.

TÜBİTAK'ın son dönemlerde etkili olan çalışmalarından birisi de sanayiye verilen Ar-Ge desteğidir. 1994 yılında alınan bir kararla, sanayiye araştırma ve geliştirme çalışmalarına yönlendirmek görevi TÜBİTAK'a verilmiştir. 1997 yılı boyunca Ar-Ge yardımı için TÜBİTAK'a 179 firma 266 proje ile başvurmuş, incelenen bu projelerin 191'i Ar-Ge yardımından yararlanmıştır. Marmara Araştırma Merkezi, BILTEN, SAGE gibi çok önemli enstitüleri bünyesinde barındıran TÜBİTAK'ın son çalışmalarından biri de 1997 yılında açılan Ulusal Gözlemevi'dir.

75 yıl önce amaç belirlenmiştir: Çağdaş uygarlık düzeyine çıkmak. Bu düşünceyle Türkiye'nin çağdaş bilim ve teknolojiyi yakalaması, bilgi toplumu olması için TÜBİTAK çalışmalarını sürdürmektedir. Geride bıraktığı başarılı 35 yıl gibi, gelecekte de çalışmalarını sürdürecektir.

Gökhan Tok

Kaynaklar:
Tek. Ö., Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Liderler,
Sonbahar 1998